

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність даної теми. Людство перебуває на новому етапі розвитку цивілізації – глобалізаційні процеси, розвиток економіки та наукових технологій, освіти та науки – усе це відображається на життєдіяльності суспільства. У суспільстві також відбуваються певні зміни – формується новий зміст національної ідеї та національної свідомості, самоідентифікації громадян.

Історичний розвиток підтверджує, що національна ідея була і є рушієм національного розвитку, тому для громадян нашої держави глибший розгляд даного питання є досить важливим та актуальним, адже без розуміння національної ідеї нам не збудувати досконалої національної держави.

Особливостям соціально-філософського аналізу національної ідеї присвячені роботи таких авторів: І. Кутняк, В. Сабадуха, О. Забужко, І. Старовойт, О. Рудакевич, В. Крисаченко, С. Федоренко, П. Ющенко, А. Фурман та ін.

Метою дослідження є визначення особливостей української національної ідеї шляхом соціально-філософського аналізу.

Об'єктом дослідження є природа національної ідеї в сучасному глобалізованому суспільстві.

Предметом дослідження виступає місце та зміст національної ідеї в сучасному українському суспільстві.

Завданнями даної роботи є визначення поняття та змісту національної ідеї; визначення духовного фактору в становленні національної ідеї, а також становлення національної ідеї на перехідному етапі розвитку України.

Під поняттям «національна ідея» розуміють ідею, котра відображає головний національний інтерес; це акумулятор політичних ідей, гасел, цінностей, рушій національного прогресу. Українська національна ідея – це формування, діяльність та функціонування української національної держави, це духовна концепція національної свідомості, розуміння народом сенсу свого існування. Без такої ідеї функціонування держави є безцільним.

Вивчаючи проблематику становлення національної свідомості, кандидат філософських наук А. Дербак підкреслює, що національна ідея являє собою основний принцип життєдіяльності нації, який відображає суть, особливість і спрямованість її історичного поступу, корінні інтереси та прагнення народу, стратегічну мету національного розвитку. Дослідник пропонує власне бачення змісту національної ідеї: незалежна, соборна, політично консолідована, духовно цілісна, процвітаюча країна, що забезпечує свободу, добробут, творчу самореалізацію кожного громадянина [8, с. 201].

У період сьогодення, питання національної ідеї стоїть досить гостро, тому для кращого осмислення поняття даної ідеї нам слід звернутись до досвіду попередників, адже саме на таких теоріях будується розробка сучасної концепції національної ідеї.

У процесі осмислення змісту новітньої української національної ідеї немає іншого вибору, як поєднувати об'єктивне національне й об'єктивне загальнолюдське, на чому наполягав М. Грушевський. Об'єктивність української ідеї полягає в тому, що вона виникає й розвивається як об'єктивна необхідність, у якій на філософському рівні осмислюють дійсний стан розвитку українського суспільства і, водночас, ураховують об'єктивні світові тенденції. Суб'єктивність національної ідеї полягає в тому, що кожний суб'єкт діяльності має можливість обирати свої засоби та шляхи реалізації цього об'єктивного ідеалу. Уважаємо, що рефлексивний підхід до розуміння поняття «українська національна ідея» є тим конструктивним підходом, який дозволяє зробити принциповий крок до наповнення української ідеї новим антропологічним та соціально-філософським змістом [5, с. 12].

Сформулюємо зміст та функції новітньої української ідеї. Вона має створити загальний духовний простір і стати умовою розв'язання політичних, релігійних, мовних протиріч, політично об'єднати всі класи, верстви та етноси, що мешкають на теренах України. Українська ідея мусить бути соборною ідеєю, тобто її мають сприймати різні політичні сили, етноси, представники різних релігійних конфесій як власну. Зрозуміло, що протиріччя між політичними силами залишаться, але існувати вони будуть на рівні засобів реалізації ідеї.

У сучасних умовах по інерції найбільше уваги приділяють розробці державницького української ідеї. Так, Ю. Бадзьо, С. Гелей, Ф. Медвідь, А. Фартушний досліджують українську ідею як детермінанту державотворчих процесів в Україні; І. Кресіна – як націєтворчий чинник, що є доволі продуктивним підходом. В умовах, коли Україна стала незалежною державою, можна сказати, що мрія багатьох поколінь українського народу здійснилася [5, с. 9].

У процесі зростання науково-технічного й економічного рівня розвитку цивілізації, що супроводжувався подальшим відвойовуванням у природи засобів до комфортнішого існування людей, все актуальнішими стають такі світоглядно-ціннісні позиції, як: «глобальне-національне», «споживання-творення», «духовність-нігілізм». У сучасну епоху такі зіставлення актуалізують методологічне бачення, що пов'язане з перетворенням минулого України в національно-культурні символи, які водночас окреслюють смисли майбутнього держави, її шлях у суперечливому глобалізованому світі [2].

В період глобалізаційних процесів крім визначення національної ідеї важливим також є встановлення поняття національної самосвідомості, котра також відіграє важливу роль в розумінні сутності національної ідеї.

Головною тенденцією формування і розвитку національної свідомості має стати самоактуалізація і самореалізація особистості, реалізація її невідчужених сил, упевненість у тому, що вона робить і може зробити, її самоздійснення в контексті таких високих екзистенційних ідеалів, як істина, добро, краса, духовність.

Через національне усвідомлення відбувається розуміння сутності національної ідеї, що дає змогу оволодіти власною сутністю, своєю природою, самопрограмувати свою особистість, знайти індивідуальне цілепокладання з метою стати «мірою всіх речей», тих життєвих реалій, які становлять соціально-культурний світ відповідно до своєї ментальної природи, так як людина володіє собою і через це усвідомлює себе. «Активне, творче, вільне індивідуальне буття творить людину в її цілісності, самостверджує її, сприяє активізації механізмів цілісного осмислення світу і людини як самої себе» [10, с. 27].

Національна самосвідомість є складним духовним явищем, яке виникає і розвивається на певному конкретному суспільно-історичному тлі, відображаючи, більш чи менш адекватно, весь комплекс наявних суспільних реалій, притаманних певному народові, його бачення своїх можливостей та перспектив. На рівень розвитку національної самосвідомості суттєво впливають як об'єктивні показники життєдіяльності нації, її геополітичне, соціальне, політичне, технологічне, екологічне тощо становище, так і потенціал нагромаджених даним народом духовних цінностей. У своїй розвиненій формі національна самосвідомість ґрунтується на раціональному знанні, якому підпорядковуються ціннісні орієнтири, почуття, вольові інтенції. Зрештою вона постає синтетичним, внутрішньо різноманітним і водночас цілісним утворенням, яке включає в себе систему елементів духовного досвіду самопізнання нацією власної життєдіяльності та ідеальні моделі й уявлення, що відображають її прагнення, бачення цілей національного розвитку й засобів їх досягнення [1].

Цікавою є позиція О. Бочковського, який виокремлює духовний фактор в становленні нації, котра постає із взаємин між талановитими народами та їх велетами. Геній без народу не витворює жодної культури, але й народ без велетнів, тобто духовних геніїв, не є нацією. Хоча ця теоретична позиція «звужує природу націогенезу, нехтуючи, скажімо, значенням матеріального (бо це відноситься до оточення в народотворчих процесах), проте, в ній слушно підкреслюється і підноситься роль духовного і індивідуального чинника як свого роду активних атомів, навколо яких швидше і виразніше відбувається кристалізація модерних націй, що врешті-решт (якщо вони ще не є ними) дедалі більше ставатимуть духовними спільнотами». Саме цей момент дає змогу дійти висновку про визначальну роль свідомості в формуванні нації як спільноти, адже вона не може бути ототожнена з жодним іншим колективним феноменом. Тому можна погодитись з точкою зору К.Симонс-Симонолевича, яка багато в чому відповідає позиції О.Бочковського: «Модерна нація може бути визначена як спільнота, відзначена чіткою історично закоріненою свідомістю національної ідентичності, яка має або прагне мати власне політичне самоврядування» [3].

Як концентрований вираз найголовнішого в свідомості народу, національна ідея має формуватися (визрівати) в суспільстві поступово, переважно природним шляхом. Цей процес досить тривалий, оскільки глибокий і ємкий зміст національної ідеї бажано вмістити у вираз з декількох слів, зрозумілих кожному. Що ж до загального окреслення національної ідеї як системи поглядів стосовно комплексу питань існування та розвитку українського

суспільства, структурних складових ідеї на сучасному етапі розвитку України, то це науковці, політики, філософи, громадські діячі мають зробити якомога швидше [4, с. 121].

Реалізація національної ідеї буде успішною за умови забезпечення її активною підтримкою більшості населення і, як мінімум, лояльним ставленням всіх основних національних груп, соціальних верств і регіонів країни. Національна ідея в Україні «спрацює» тоді, коли українці до неї будуть ставитися так, як до «американської мрії» ставляться у США, як до мети свого розвитку. Таким чином, нам потрібна «українська мрія» [4, с. 121].

Підсумовуючи, можемо сказати, що національна ідея – це ідеологія розвитку нації і держави. Національна ідея є всеохоплюючою і реалізується через національні інтереси як внутрішній, так і в зовнішній політиці держави. Це і стратегія розвитку держави, і політична програма, і економічна політика, це єдність духовності і моралі на основі менталітету народу [7, с. 89].

Питання сучасної української національної ідеї знаходиться на періоді становлення, тому, на нашу думку, науковцям та філософам слід приділити більше уваги розробці та переосмисленню даного питання, адже від цього залежить розвиток та діяльність нашої держави.

Література

1. Дербак А. П. Духовні засади становлення національної самосвідомості (соціально-філософський аналіз)/А. П. Дербак // Дис. .. канд. філос. наук: 09.00.03 / Ужгородський національний ун-т. – К., 2006. – 183арк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.semestr.ua-ru.net/diss/cont/241746.html>

2. Кочура Н. М. Українська національна ідея в умовах глобалізації / Н. М. Кочура // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/150>

3. Кутняк І.М. Національна свідомість у контексті антропологічно- альманах : збірник наукових праць.– 2004. – С. 184-194. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_41/Kutnjak.htm

4. Пухгал О. Г. Національна ідея як важливий чинник розвитку громадянського суспільства в Україні / О. Г. Пухгал // Економіка та держава. – 2013. – С. 118-121.

5. Сабадуха В. Українська національна ідея та концепція особистісного буття / В. Сабадуха // Ілюстрації. – 2012. – С. 4-14.

6. Сабадуха В. О. Особистісна парадигма буття людини як концептуальна основа української ідеї : автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03 / В. О. Сабадуха . – Львів : Б.в., 2010. – 19 с.

7. Гнасевиц Н. В. Українська національна ідея: генеза та сучасний зміст / Н. В. Гнасевиц // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: моногр. / авт.. колектив: О. М. Рудакевич (керівник) та ін. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 256 с.

8. Федоренко С. А. Дослідження феномена української національної ідеї у вітчизняній історіографії / С. А. Федоренко, В. А. Мальков // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2015. – Вип. 5. – С. 200-203

9. Ющенко П. А. Національна ідея як матриця формування особистості: соціально-філософський аналіз. – Рукопис. Дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук. – Київ, 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpui.r.npu.edu.ua/bitstream/123456789/120/3/Yushenko.pdf>

10. Ющенко П. А. Національна ідея як основа самоідентифікації особистості / П. А. Ющенко // Вісник НТУУ«КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. – 2009. – № 3(27). – Ч.2. – С. 23–28.

11. Гнасевиц Н. В. Форми вияву української ментальності в контексті формування правової держави / Н. В. Гнасевиц, І. В. Гнасевиц, В. К. Паучок // Психологія і суспільство. – 2011. – №3(45). – С. 14-21.

12. Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнасевиц Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.